

Kühne László

Egy szemtanú emlékezései: Miskolc, 1956. október

Kilenc óra után Garami raktárvezető, Mária néni anyagkönyvelő és én a Földmunkát Gépesítő Vállalat Zsolcai kapui főtelepéről elindultunk, hogy egy darabig együtt menjünk Mária néni busz-megállójáig. Ballagtunk a Béke-tér felé. A Gömöri-pályaudvar sorompójánál már láttuk a nagy tömeget, a nemzeti zászlók erdejét. Előbb a Malinovszkij utca felé akartunk – mi, férfiak – el-
térni, de a kíváncsiság tovább vitt bennünket. A Bocskai-laktanya előtt a Rendőr Főkapitányság kapujával szemben álltunk meg, a kisebbik hősi emlékműnél. A tömeg nagy zúgással követelte, hogy adják ki azokat a fiatalokat – egyetemistákat, középiskolásokat –, akiket az éjszaka folyamán fogdostak össze Budapest felé haladtukban, teherautókról szedték le őket. Láttam, hogy a főkapu felett a Rendőr Főkapitányság egyik I. emeleti ablaka megnyílt, azon kihajolt egy polgári ruhás rendőrtsiszt – akiről később kiderült, hogy Gáti rendőrőrnagy, akit a tömeg azután agyonvert –, lekiáltott az ablakból: Itt, az épületben csak egyetlen diák tartózkodik és az is itt áll mellettem. A tömeg felzúgott: Akkor legalább azt eresszék ki! Látni akarjuk!

Azután megnyílt egy másik ablak, abban megjelent egy kék-fehér szalagú, lapos diáksapkás, 18 év körüli fiatalember, mellette jobbról-balról overallos, felnőtt férfi – az őrnagyon is ilyen volt. – Gáti őrnagy leszólt: Látják, itt van, egészséges, semmi baja. Mit kívánnak még? – A tömegből többen fölkiáltottak: – Engedjék ki a diákot! Gáti hátrafordult – kivel beszélt pár szót, kivel nem, nem tudom – pár pillanat múlva láttam, hogy a diákot karjánál fogva kieresztették a kapu fölötti párkányra, ahonnan az a tömeg közé ugrott le – ahol már fölfelé nyúltak érte. Pár pillanatig csönd volt, majd megint zúgni kezdett a tömeg és többen fölkiabáltak: – Eresszenek be egy kisebb csoportot, amely meggyőződik arról, hogy valóban van-e még diák az épületben! – Gáti őrnagy leszólt: Higgyenek nekem, nincs több! – Ismét fölkiabáltak többen: Nem hisszük el! Nyissák ki a kaput, különben betörjük! De akkor már a tömeg

egy része tódult is a kapu felé, nyomakodott a kapuhoz és döngetni kezdték azt. Hallottam, hogy Gáti leszólt: – Ezekkel nem lehet beszélni. Ezzel hátralépve, becsukta az ablakot.

A tömeg erre teljes erejével nekizúdult a kapunak, és a kisebb bejárati ajtó megnyílt. Amennyi ember azon az ajtón befért, nyomult is befelé. Abban a pillanatban a kapu mögül elcsattant egy pisztolylövés, valószínűleg figyelmeztetésül. De a tömeg tovább nyomakodott befelé. Erre egész sorozatlövést hallottam, amely géppisztolyból eredt. A kapu mögött lévőek visszafelé kezdtek tódulni, de akkor már jajgatást is lehetett hallani onnan. Ugyanekkor önkéntelenül felpillantottam az I. emeleti ablakokra, és rémülten láttam, hogy kinyílt az egyik ablak a kapu fölött és egy zöld overallos férfi golyószórót dobott fel az ablakpárkányra. Megnyílt a többi I. emeleti ablak is – nyugat felé –, és majdnem mindegyikben 1-1 géppisztolyos rendőr – polgári- ill. egyenruhában – hajolt ki és máris megindultak a sorozatok, csak úgy ropogtak a fegyverek, főleg a Béke-tér irányában, ahol az Autójavító és a Szilágyi-gépgyár között az úttest faltól-falig tömve volt emberekkel – férfiakkal, asszonyokkal, gyermekekkel.

A tömeg húzódott volna hátra, de a hátrább lévőek sokasága miatt csak helyben tipródott, ordított. Amikor – előbb – az ablakokból hangzott el az első sorozat, odaszóltam két ismerősömnek: – Meneküljenek, mert itt baj lesz! – Erre ők el is tűntek mellőlem. Ekkor pillantottam fel az emeleti ablakokra, ahogy azt az előbb elmondtam. Amikor azt láttam, hogy a sorozatok iránya – kaszálás szerűen – Észak-, majd Kelet-felé, tehát felém fordult, hátraugrottam egy vastag fa mögé. A Főkapitányság épülete előtti tér hamar megtisztult, mert sokan az Óvoda melletti utcába sodródtak és ott eltűntek, mások a Gömöri-pályaudvar irányába futottak el. Ekkor láttam, hogy a sorozatlövések közben – talán éppen ezért – Kelet-felé, az autókijáró nagykapu kinyílt, és onnan egy sötét személygépkocsi robogott ki teljes sebességgel, átvágott a „megtisztított” téren és befordult az Óvoda

melletti utcába. Ahogy később hallottam, azon a gépkocsin magas rangú rendőrisztek menekültek el.

Alig álltam pár pillanatig a fánál, a hátam mögül jajgató női hangot hallottam. Odapillantva láttam, hogy egy szegényes ruházatú, 16 év körüli leány a laktanya kerítésének dőlve, jobb kezét a combja hátuljához szorította, mindjárt a térdhajlás fölött. Jajgatva mondja: – Megsebesültem! – Egy kenyér volt a bal hóna alatt. Odaugrottam a lányhoz, megkérdeztem tőle: – Tud-e menni? – Azt felelte – jajgatva: – Talán tudok. – Mondtam neki: – Kapaszkodjon a nyakamba és majd elvezetem. A sorozatlövés ekkor már kissé alábbhagytak, de három kézigránáttól eredő robbanást hallottam a hátam mögött, mialatt a sebesült lányt vezetem. Néhány lépés után feljajdult a lány: – Nem bírok menni! – Akkor felnyaláboltam a karomba, és úgy vittem be a laktanya udvarára. Az őrszoba előtt lapuló katonáktól megkérdeztem: – Merre van a betegszoba? – Ott, hátul – felelték. De oda is lépett mindjárt egy katona és ajánlkozott: – Majd én segítek magának. – Onnan ketten vittük a lányt – „golya viszi”-módra – a hátsó épületbe, ahol átadtuk az orvosnak. Itt már feküdt egy sebesült, egy idősebb nő.

Én visszajöttem a kapuhoz. Lövéseket ekkor már nem hallottam. A szobornál megálltam és onnan figyeltem a Főkapitányság épülete felé. Néhány pillanat múlva megérkezett az épület elé, a Béke-tér felől három személygépkocsi, a motorház nemzeti zászlóval volt letakarva. Hallom, ahogy továbbadják: – Itt vannak a Tanácstól. A Forradalmi Tanácstól. – Az autók utasai kiszálltak, beakartak menni a Főkapitányság épületébe, de a kapuk zárva voltak. Valamit beszéltek az oszladozó tömeg felé, de hogy mit, azt nem hallottam.

Jó néhány pernyi bámészkodás után a szobor körül ácsorgó kisebb embercsoportból elkiáltotta magát valaki: – Jönnék a bányászok! – Erre hátrafordultam a Gömöri-pályaudvar irányába és tényleg láttam, hogy egész századnyi bányász, mindegyik kezében nemzetiszínű zászló, zárt rendben, elől egy nagyobb zászlót vivő vezetővel, vonult a Főkapitányság épülete felé. Az épület előtti szabadabb térségen megálltak, és szembe fordultak a Főkapitányság épületével. Ahogy később megtudtam, az előző napokban Budapest felé teherautókon, autóbuszokon igyekvő miskolci

egyetemistákkal, középiskolásokkal borsodi bányász fiatalok is elindultak a főváros megsegítésére. Mezőkövesd környékén ezeket elfogták, Miskolcra hozták és bezárták. A most érkezett bányászok pedig ezek hozzátartozói, szülei, férfi rokonai, dolgozótársai voltak.

Később láttam, hogy két csoportra oszlottak, egyik csoport a nagyobb kapuhoz, a másik a személy-bejárathoz indult. Pár perc múlva annyit láttam, hogy motoszkáltak ott valamivel, majd rögtön utána két robbanás hangzott fel. A füst eloszlása után, a tömeg éljenzése közben: – Éljenek a bányászok! – mindkét kapun benyomultak az épületbe. Még a visszalopakodó tömegből is sokan követték őket. Újabb néhány perc múlva dörrenések sorozata volt hallható. Mint később megtudtam, az ajtózárakat robbantották be kis bányásztöltettel. Kinyíltak az emeleti ablakok, és onnan nyalábszámra szórták ki a bányászok a tömeg feje fölé a bent összeszedett iratokat. Egy negyedóránál is tovább tartott ez. Ennek az időnek a vége felé a Malinovszkij utca kisebb embercsoportjai felől izgatott kiáltozást lehetett hallani: – Le vele! Üsd agyon! Csapd agyon! Végre megvan! – Amint később kiderült, a Főkapitányság épülete és a Malinovszkij utcai városi bérházak között összekötetés volt a pincéken keresztül kiépítve. Erről az ott ácsorgók tudhattak és lesbe álltak, hogy az esetleg menekülőt itt elkapják. Az történt, hogy Gáti rendőrőrnagy – az idősebb testvér – overallba öltözve, kezében géppisztollyal felfelé lopakodott az egyik titkos pincelépcsőn. Ahogy a lépcsőházba ért – a patikától a 2. vagy a 3. kapualjra gondolok –, szembe találta magát az ott lesben álló fegyveres – géppisztolyos – polgári személyek egész kis csoportjával. Hogy hol szereztek fegyvereiket, a csoda tudja. Megjegyzem, hogy az utcán ugyanott, a kapu előtt állt akkor egy zsákokkal megrakott, kétlovas stráfkocsi, ugyanaz, amely a lövöldözés megindulásakor, még a Zsolcai-kapuban ott állt a tömeg szélén, a közelemben –, szemben a nagy kapuval – és akkor az egyik ló megsebesült. Akkor odább állt, befordult a Malinovszkij utcára, és a sebesült, vérző ló ott esett össze, az előtt a kapu előtt, ahol Gáti rendőrőrnagy ki akart jönni.

Gáti megadta magát! Az a fegyveres csoport, amelyik elfogta, lefegyverezte Gátit, kivezette őt az utcára. Az időközben összesereglett kisebb-nagyobb csoportok kiráncigálták a fegyveresek

keze közül Gátit és pár lépésre a kocsitól az utca kövezetére lelökve, elkezdtek szidni: – Büdös ávós, бүdös zsidó! – ütlegelték, rugdosták, minek következtében percekben belül meghalt. Azután lábánál fogva odavonszolták a döglött ló mellé és annak kifolyt vérében meghentergették és ott hagyták. De egy kisebb csoport még ott maradt mellette. A fegyveresek már újra elfoglalták közben leshelyeiket az előbb mondott lépcsőházakban. Én mindezt a Bocskai-laktanya előtti szobor talapzatán állva néztem végig. Gáti rendőrőrnagy agyonverése után, kb. 10 perc múlva az egyik kapu alól nagyobb zaj hallatszott, és a Malinovszkij utcán álldogálók is odacsődültek. A kapu alól két fegyveres egy keki-színű polgári ruhába öltözött, felöltös, szőkés hajú, itt-ott szeplős arcú férfit lökdösött kifelé, akiről később megtudtam, hogy Gáti őrnagy testvéröccse. A fegyveresek a kaszárnya felé terelték Gátit, a járdán. Néhányan felismerték és szidni, majd ütlegelni kezdték. A patikánál, ahogy leléptek a Zsolcai-kapu úttestjére, az ott csoportosuló tömeg félrelökve a fegyvereseket, nekiesett a fiatalabb Gátinak, tovább ütlegelték és a szobortól mintegy 4 lépésre – szemem láttára – földre döntötték és agyonverték. Néhány perccel később újra zaj hallatszott a Malinovszkij utcából. Arra néztem és láttam, hogy egy csizmás férfit kísértek a laktanya felé. A kíséző fegyvereseknek ezt a férfit – a tömeg ütlegelése közben – sikerült élve a laktanya udvarára bekísérni. Hogy ott mi történt vele, nem tudom. Megint zajra figyeltem föl. A Malinovszkij utcán megint hoztak, kísértek egy embert a laktanya felé, vagyis felénk. Szürkés-kék, kockás zakó volt rajta, fekete hajú, jól megtermett zsidó ember volt, ismertem. Ezt a férfit is sikerült a fegyvereseknek a tömeg állandó szidalmi, ütlegelése közepette bekísérni a lakanyába. További sorsáról azonban nem tudok. Ekkor megunva a nézelődést, meg már éhes is voltam, haza akartam menni a lakásomra. A Gömörisorompó felé elindultam. A laktanya délkeleti sarkán lévő tiszti-lakás elé érve, újra zajt hallottam a hátam mögött. Erre visszafordultam és újra a katonaszobor felé mentem. Tíz lépésre járhattam a szobortól, amikor megláttam, hogy egy teherautó

befordult a Malinovszkij utcáról a Zsolcai-kapuba, a Béke-tér felé. Azt is láttam, hogy a teherautó valamit vonszolt maga után, a sodronydrótra fűzve, a tömeg gúnykacaja, szidalma, kiáltozása közepette. Kitudódott, hogy Gáti őrnagy hulláját vontatták.

Ezalatt még mindig tartott a rendőrségi épületből az akták tömegének kiszórása az ablakokon át. De akkor már azt is láttam, hogy a legfelső emelet egyik ablakából egy lepedőből rögtönzött „fehér zászló” lengett. De azt is láttam, hogy a Bocskai-laktanya udvarán, az őrség szobája előtt, egy tiszt vezetésével egy 20-22 főnyi géppisztolyos honvéd egység sorakozott. Megszólalt ekkor a laktanya-rádió hangszórója – az utca felé is volt egy megafon felszerelve –, felszólították a tömeget: – Engedjenek utat a kivonuló honvéd szakasznak, amely a Főkapitányság megszállására indul, miután az épületben maradt rendőrségi egységnek kapituláltak!

A szobor talapzatán állva, egy férfi megisméltelte többször is a hangszórón elhangzottakat, de mindannyiszor „Kedves Elvtársak!” megszólítással kezdte. Ezt a felszólítást a tanácstag részéről figyelembe se vette a tömeg. Megtudtuk, hogy egy forradalmi tanácstag szónokolt. Ez így tartott vagy 8-10 percig. Én előtte álltam két karhossznyira. Hátraszóltam neki: – Hagyja már abba az elvtársazást, az már itt nem talál meghallgatásra. Még majd magát is agyonütik! – Azután „Kedves Testvérek!” lett percekben belül a megszólítás. A tömeg kettévált, utat nyitott a szakasznak, az megindult a rendőrség épülete felé. A tömeg lelkesen kiáltozta: – Éljen a magyar honvédség!

A tömeg ezután lassan oszladozni kezdett. Én is hazafelé akartam menni. Ekkor láttam, hogy a rendőrség épületéből kijött egy teherautó, befordult a Malinovszkij utcába. Az autón 2 fegyveres őrizete alatt egy fedetlen fejű egyenruhás rendőr és velük szemben 2 fejkendős nő ült. Ez a két nő, míg az autó befordult – jól láttam –, a rendőrt ütlegelni kezdte a fején. A tömeg nevette őket.

Én azután hazaindultam. A további eseményeknek már nem lehettem szemtanúja, pedig ott még estig történtek tömegjelenetek.